

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Autorka: mgr Martyna Krężolek

Tytuł rozprawy:

„Związki zniekształceń poznawczych z funkcjonowaniem
neuropsychologicznym u pacjentów z rozpoznaniem schizofrenii”

“The relationship between cognitive biases and neuropsychology
functioning in schizophrenia patients”

Rozprawa doktorska na stopień doktora w dziedzinie nauk medycznych i
nauk o zdrowiu, w dyscyplinie nauki o zdrowiu,
przedkładana Radzie Dyscypliny Nauki o Zdrowiu
Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego

I. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA ROZPRAWY

Rozprawa doktorska mgr Martyny Krężolek stanowi przykład pracy badawczej o wysokim poziomie merytorycznym, wyraźnie zakorzenionej w aktualnym stanie wiedzy z zakresu psychopatologii, psychologii poznawczej i neuropsychologii klinicznej. Autorka podjęła się analizy złożonego i zarazem niezwykle istotnego problemu, jakim są związki między zniekształceniami poznawczymi a funkcjonowaniem neuropsychologicznym u osób chorujących na schizofrenię.

Na uznanie zasługuje już sam dobór tematyki rozprawy – koncentrującej się na poznawczych aspektach schizofrenii, a więc obszarze o kluczowym znaczeniu dla skutecznej diagnozy, planowania terapii oraz rehabilitacji pacjentów. Autorka łączy perspektywę poznawczą i neuropsychologiczną z podejściem empirycznym, dostarczając nowych danych na temat mechanizmów leżących u podstaw specyficznych zniekształceń poznawczych. Warto zaznaczyć, że praca ma nie tylko walor naukowy, ale również praktyczny.

Struktura pracy jest klasyczna, uporządkowana i zgodna z wymogami formalnymi dla rozpraw doktorskich. Praca liczy ponad 100 stron tekstu głównego, zawiera kompletne

streszczenia w języku polskim i angielskim, bibliografię obejmującą 102 pozycje, a także przejrzysty układ tabel, rycin i załączników.

II. CHARAKTERYSTYKA WPROWADZENIA TEORETYCZNEGO

Wprowadzenie teoretyczne do pracy, obejmujące około 30 stron, zostało przygotowane z dużą starannością i rzetelnością. Autorka w przejrzysty sposób prowadzi czytelnika przez kluczowe koncepcje związane z obrazem klinicznym schizofrenii, jej etiopatogenezą, deficytami i zniekształceniami poznawczymi. Omówione zostały zarówno klasyczne modele biologiczne, jak i nowoczesne integracyjne ujęcia patogenezy zaburzenia, w tym uznane modele poznawcze (m.in. Garety, Freeman, Howes i Murray).

Szczególnie cenne są fragmenty poświęcone zniekształceniom poznawczym specyficznym dla psychozy – takim jak przeskok do konkluzji, zewnętrzna atrybucja, uwaga nakierowana na zagrożenie, błędy monitorowania źródła czy brak elastyczności poznawczej. Autorka nie tylko omawia definicje i przykłady tych zniekształceń, ale również odnosi się do ich znaczenia diagnostycznego, prognostycznego i terapeutycznego. Na uwagę zasługuje również wnikliwe zestawienie różnorodnych narzędzi wykorzystywanych w badaniach nad tymi mechanizmami.

Literatura, na której oparto wprowadzenie, jest aktualna i reprezentatywna, obejmuje publikacje zarówno o charakterze przeglądowym, jak i badawczym. Styl pisania autorki jest precyzyjny i zrozumiały, nawet w przypadku prezentacji złożonych modeli poznawczych i neurobiologicznych.

III.A. CELE BADAWCZE

Cele pracy zostały sformułowane jasno, precyzyjnie i są logiczną konsekwencją przeglądu literatury. Autorka postawiła sobie ambitne, ale realistyczne zadanie: zbadanie związku między różnymi rodzajami zniekształceń poznawczych a funkcjonowaniem neuropsychologicznym u osób ze schizofrenią, z zastosowaniem zarówno metod samoopisowych, jak i eksperymentalnych. Dodatkowo, analizowano związek z symptomatologią schizofrenii, co znacząco poszerza zakres analityczny rozprawy.

Na podkreślenie zasługuje kompleksowość przyjętej perspektywy badawczej – uwzględnienie zarówno obiektywnych testów poznawczych, jak i subiektywnych ocen poznania (np. DACOBS), a także fakt, że praca obejmuje kilka zniekształceń poznawczych naraz, co jest rzadkością w dotychczasowych publikacjach.

Szczegółowe cele pracy przedstawione przez doktorantkę:

- 1. Analiza związku przeskoku do konkluzji mierzonego w sposób eksperymentalny z funkcjonowaniem neuropsychologicznym u pacjentów chorujących na schizofrenię oraz w grupie kontrolnej.*
- 2. Określenie związku zdolności różnicowania między wyobrażonymi a wykonanymi czynnościami z funkcjonowaniem neuropsychologicznym u pacjentów chorujących na schizofrenię oraz w grupie kontrolnej.*
- 3. Ocena związku błędu monitorowania źródła polegającego na nieodpowiednim klasyfikowaniu dwóch źródeł zewnętrznych (tekst versus obrazek) z funkcjonowaniem neuropsychologicznym u pacjentów chorujących na schizofrenię oraz w grupie kontrolnej.*
- 4. Określenie związku subiektywnej pewności poznawczej towarzyszącej różnicowaniu pomiędzy wykonywanymi i wyobrażanymi czynnościami z funkcjonowaniem neuropsychologicznym u pacjentów chorujących na schizofrenię oraz w grupie kontrolnej.*
- 5. Ocena związku zniekształceń poznawczych mierzonych w sposób samoopisowy z funkcjonowaniem neuropsychologicznym u pacjentów chorujących na schizofrenię oraz w grupie kontrolnej.*
- 6. Analiza związków zniekształceń poznawczych z nasileniem objawów psychopatologicznych u osób z rozpoznaniem schizofrenii.*

III.B. HIPOTEZY BADAWCZE

Do każdego z postawionych celów doktorantka przedstawia kolejno hipotezy:

- 1. Na podstawie dotychczasowego stanu wiedzy, założono istnienie związku pomiędzy tendencją do wyciągania przedwczesnych wniosków z funkcjonowaniem neuropsychologicznym u pacjentów chorujących na schizofrenię oraz w grupie kontrolnej.*
- 2. Autorka nie stawia w tym miejscu hipotez kierunkowych, ponieważ przegląd literatury nie pozwala na takie wnioskowanie.*

3. Autorka zakłada istnienie związku błędu monitorowania źródła polegającego na nieodpowiednim klasyfikowaniu dwóch źródeł zewnętrznych (tekst versus obrazek) z funkcjonowaniem neuropsychologicznym u pacjentów chorujących na schizofrenię oraz w grupie kontrolnej.
4. Autorka nie stawia w tym miejscu hipotez kierunkowych, ponieważ przegląd literatury nie pozwala na takie wnioskowanie.
5. Autorka nie stawia w tym miejscu hipotez kierunkowych, ponieważ przegląd literatury nie pozwala na takie wnioskowanie.
6. W oparciu o wnioski pochodzące z dotychczasowych badań autorka stawia hipotezę zakładającą związek zniekształceń poznawczych z pozytywną symptomatologią schizofrenii.

IV. METODYKA I MATERIAŁ BADAWCZY

W części metodologicznej autorka prezentuje dobór grupy badawczej (111 pacjentów z rozpoznaniem schizofrenii oraz 75 osób z grupy kontrolnej), opisuje szczegółowo procedury badawcze oraz zastosowane narzędzia. Zestaw testów neuropsychologicznych (CTT, WCST, D2, CVLT, WAIS-R) obejmuje kluczowe domeny funkcjonowania poznawczego – uwzględniając uwagę, pamięć werbalną i roboczą, funkcje wykonawcze i przetwarzanie wzrokowo-przestrzenne.

Na szczególne uznanie zasługuje zastosowanie zarówno eksperymentalnych narzędzi do oceny zniekształceń poznawczych (Fish Task, Action Memory Task), jak i polskojęzycznej wersji kwestionariusza DACOBS. Diagnostyka psychiatryczna została przeprowadzona rzetelnie z użyciem strukturalnego wywiadu MINI oraz skali PANSS. Całość metodologii jest zgodna ze standardami badań klinicznych z udziałem osób z zaburzeniami psychicznymi.

V. PREZENTACJA I INTERPRETACJA WYNIKÓW

Wyniki zaprezentowane zostały w sposób czytelny, logiczny i bogato zilustrowany. Obszerne analizy, przeprowadzone w sposób staranny i poprawny metodologicznie, potwierdziły liczne istotne związki pomiędzy wybranymi zniekształceniami poznawczymi

a funkcjonowaniem neuropsychologicznym, z odmiennymi profilami korelacji w grupie pacjentów i zdrowych osób.

Na uwagę zasługuje m.in. fakt, że u pacjentów ze schizofrenią stwierdzono większą skłonność do szybkiego wyciągania wniosków na podstawie ograniczonej ilości danych.

Ten styl wnioskowania koreluje z nasileniem urojeń — osoby z większą tendencją do „przeskoku” częściej prezentowały silniejsze objawy urojeniowe. Efekt ten wiąże się z deficytem w zakresie potrzeby i zdolności do dalszego poszukiwania informacji — osoby te szybciej kończą proces wnioskowania, nawet jeśli dostępne dane są niepełne lub niejednoznaczne. Przeskok do konkluzji może być szczególnie istotny w kontekście terapii poznawczo-behawioralnej, jako cel interwencji modyfikującej styl poznawczy i redukującej podatność na urojenia.

Znaczącą jest obserwacja, że osoby z rozpoznaniem schizofrenii mają trudność w odróżnianiu źródła informacji — np. czy dany komunikat pochodził z ich własnych myśli, czy z zewnętrznego źródła. Błąd ten występuje częściej u pacjentów z objawami psychotycznymi, zwłaszcza omamami słuchowymi, co może sugerować, że mają trudność w przypisaniu „autorstwa” treści poznawczych. Wyniki badań doktorantki wskazują na związek błędu monitorowania źródła z zaburzeniami funkcjonowania pamięci epizodycznej oraz zniekształceniami metapoznawczymi. Autorka sugeruje, że treningi poznawcze poprawiające precyzję monitorowania źródła mogą wspierać terapię pacjentów z objawami psychotycznymi.

Wyniki interpretowane są z dużym wyczuciem metodologicznym, z odniesieniami do wcześniejszych badań oraz z zachowaniem naukowego dystansu.

VI. DYSKUSJA I WNIOSKI

Dyskusja wyników została przeprowadzona rzetelnie, z odniesieniem do szerokiego korpusu literatury międzynarodowej. Autorka trafnie interpretuje uzyskane dane w kontekście współczesnych modeli poznawczych schizofrenii. Podkreśla zróżnicowanie mechanizmów leżących u podstaw poszczególnych zniekształceń poznawczych oraz znaczenie złożoności zadania dla ich manifestacji.

Wnioski końcowe mają charakter aplikacyjny – wskazują na konieczność integracji remediacji poznawczej z interwencjami ukierunkowanymi na rozpoznawanie i redukcję zniekształceń poznawczych. Jest to postulat szczególnie cenny z punktu widzenia praktyki klinicznej – w tym terapii poznawczo-behawioralnej i metapoznawczej (MCT).

VII. UWAGI KRYTYCZNE I PERSPEKTYWY BADAWCZE

Choć rozprawa reprezentuje bardzo wysoki poziom, warto odnotować kilka sugestii rozwojowych. Po pierwsze, można by pogłębić analizę zniekształceń poznawczych w kontekście towarzyszących objawów afektywnych (np. depresji, lęku), które również mogą modulować przetwarzanie informacji. Po drugie, interesujące byłoby przeanalizowanie wpływu strategii radzenia sobie oraz poziomu wglądu pacjentów na poziom zniekształceń poznawczych.

Warto również zwrócić uwagę na potencjał publikacyjny pracy – dane zawarte w rozprawie stanowią bardzo dobry materiał do publikacji w czasopismach międzynarodowych z zakresu psychologii klinicznej i psychiatrii. Badania tego typu wzbogacają rozumienie schizofrenii jako zaburzenia nie tylko psychotycznego, lecz również głęboko poznawczo-afektywnego.

Z perspektywy klinicznej zasadne wydaje się również rozważenie praktycznych implikacji dla prowadzenia terapii zintegrowanych, w których remediacja neuropsychologiczna i interwencje metapoznawcze są ściśle skoordynowane z psychoedukacją oraz wsparciem emocjonalnym. Zastosowanie wyników pracy mogłoby także posłużyć do opracowania indywidualnych profili poznawczych pacjentów i wdrażania bardziej precyzyjnych, dostosowanych strategii terapeutycznych.

VIII. WNIOSKI KOŃCOWE I REKOMENDACJA

Przeprowadzone badania wskazują jednoznacznie, że zniekształcenia poznawcze są istotnie powiązane z wybranymi obszarami funkcjonowania neuropsychologicznego zarówno w grupie pacjentów ze schizofrenią, jak i w grupie kontrolnej. Otrzymane wyniki ukazują jednak specyfikę tych zależności – np. inne mechanizmy kompensacyjne mogą odgrywać rolę u osób zdrowych, podczas gdy u pacjentów obserwuje się nasilone deficyty przy jednoczesnym spadku wglądu w procesy poznawcze.

Analizy sugerują, że przeskok do konkluzji, błędy monitorowania źródła czy zmniejszona elastyczność poznawcza nie tylko współwystępują z deficytami w zakresie funkcji wykonawczych czy pamięci roboczej, ale także mogą odgrywać kluczową rolę w podtrzymywaniu objawów pozytywnych. Wskazuje to na konieczność holistycznego podejścia terapeutycznego, które łączy remediację poznawczą z treningiem metapoznawczym.

Warto podkreślić, że wykorzystanie zarówno eksperymentalnych, jak i samoopisowych metod oceny zniekształceń poznawczych okazało się trafne i umożliwiło uchwycenie wielowymiarowego obrazu poznania w schizofrenii. Praca może zatem stanowić punkt wyjścia dla przyszłych badań w kierunku personalizacji interwencji psychologicznych, z uwzględnieniem indywidualnego profilu poznawczego pacjenta.

Na uwagę zasługuje również fakt, że część hipotez została potwierdzona tylko częściowo lub tylko w jednej z badanych grup, co świadczy o złożoności problemu i potrzebie dalszych badań z uwzględnieniem zmiennych pośredniczących, takich jak poziom wglądu, motywacja czy relacje terapeutyczne.

Praca mgr Martyny Krężolek spełnia wszystkie wymagania stawiane rozprawom doktorskim w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu. Jest to praca oryginalna, oparta na solidnych podstawach teoretycznych i metodologicznych, wzbogacająca wiedzę o mechanizmach poznawczych schizofrenii i mająca znaczenie praktyczne dla terapii.

W związku z powyższym wnoszę o dopuszczenie mgr Martyny Krężolek do dalszych etapów przewodu doktorskiego.